

Historia Zająca. Zając w źródłach historycznych i mitologii.

W mitologii właściwie każdego zakątka świata można spotkać zająca. Są to przeważnie ludowe podania związane z płodnością, ciałami niebieskimi (niebo, księżyc, słońce), sprytem i odwagą. Nie wiadomo dlaczego zając dostał się do tak wielu mitologii (podobnie jak np. potop – występuje we wszystkich, często nie związanych ze sobą zakątkach świata). Prawdopodobnie zadziałał tu fakt, że był zwierzęciem zamieszkującym prawie całą Ziemię (różne gatunki), że występował w dużych ilościach i był zwierzęciem bardzo aktywnym rozrodczo (zwłaszcza na wiosnę).

Mity anglosaskie

Jednym ze starożytnych mitów o korzeniach starogermańskich jest Ostara - obchodzona 21 marca równonoc wiosenna – symboliczny czas gdy światło wygrywa z ciemnością – początek czasu wegetacji i rozmnażania się. Symbolem odrodzenia życia jest jajko jako symbol słońca – przedstawiane czasem z głową zająca, lub zajęczymi uszami. Stąd już było blisko do przedstawiania zająca noszącego wielkanocne jajka.

Celtowie wierzyli, że zając był ulubionym zwierzęciem bogini Eostre¹. Reprezentowała ona miłość, płodność i wzrost i była związana z Księżycem, świtem i Wielkanocą. W pełni księżyca Eostre zamieniała się w zająca. Zając był także świętym symbolem Białej Bogini - Matki Ziemi - i jako taki został uznany za królewskie zwierzę.

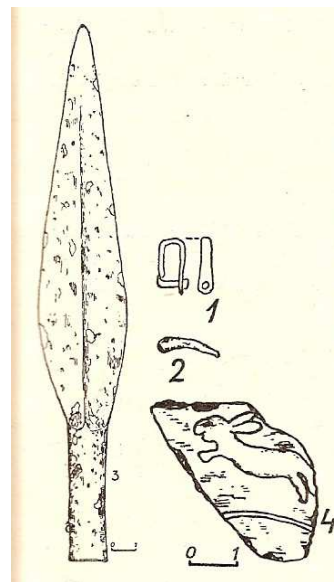
Królowa Boudika² przed każdą bitwą wypuszczała zająca jako dobry omen i wróżyła jej wynik z ruchów zwierzęcia. Żeby zapewnić sobie zwycięstwo brała ze sobą zająca do bitwy, i podobno spod jej płaszcza zając piszczał jak kobieta.

Inny mit głosi, że celtycki wojownik Oisín³ pewnego dnia polował na zająca i ranił go w nogę, zmuszając go do szukania schronienia w kępie krzaków. Kiedy podążył za nim, znalazł drzwi prowadzące pod ziemię i w końcu pojawił się w ogromnej hali, w której znalazł piękną młodą kobietę siedzącą na tronie z krwawiącą raną w nodze.

Mity Europy kontynentalnej

Przez wieki ludzie darzyli zająca respektem, a nawet obawiali się, go z powodu jego skrytego, samotnego i nie poznanego trybu życia. Aktywny w nocy zając był symbolem tajemnicy i nieprzewidywalności. Utożsamiano go z księżycem, który wciąż zmienia miejsca w niebie. Uważano za zwierzę pełne tajemniczości i sprzeczności. Księżyc był najbardziej widocznym symbolem narodzin, wzrostu, reprodukcji, śmierci i odrodzenia. W zającu widziano odbicie tych atrybutów.

Wielu z europejskich bogów miało „zajęcze” powiązania: Na północy był to Hittavainen⁴ (lub Hittauanin) - karelski bóg zający i polowania na nie. Nordycka bogini Freyja miała świętę składającą się z zający. Za germańską boginią Hołdą (lub Herke, Harfer) podążał orszak zający niosących pochodnie. W Brytanii zając poświęcony był bogini księżyca Andraste⁵, a w walijscy Celtowie kojarzyli go z boginią Keridwen⁶. Ugrofińscy mieszkańcy zachodniej Syberii czcili *Kaltes-Ekwa* - zmiennokształtną boginię księżyca objawiającą się często pod postacią zająca.

Zając na imporcie rzymskim, naczyniu terra sigillata odkryty na cmentarzysku Kultury Przeworskiej w Choruli pow. Chrapkowie

¹ Eostre – anglosaska bogini wiosny, której święto obchodzono w całej Brytanii. Od jej imienia wywodzi się angielska nazwa Wielkiej Nocy (Easter).

² Mityczna królowa z legendy bretońskiej.

³ Oisín vel Osjan – postać w mitologii irlandzkiej syn Fionna mac Cumhaila i Sadb według tradycji największy poeta (bard) Irlandii.

⁴ Ciekawostka: taki pseudonim nosi skrzypek fińskiego zespołu folkowo-metalowego Korpiklaani

⁵ ...o której pisał historyk rzymski Kasjusz Dion opisując wojnę jaką królowa Boudika toczyła z wojskami rzymskimi w 61 r. n.e.

⁶ Jedną z walijskich legend głosi, że Keridwen to bogini płodności, matka Afagddu, który uchodził za najbrzydszego człowieka na ziemi. Aby zrekompensować mu jego wygląd, Keridwen gotowała magiczny napój w kotle przez rok i dzień. Dzięki temu Afagddu zyskał mądrość i powszechny szacunek.

Na południu w kręgu cywilizacji śródziemnomorskiej zając był często przedstawiany jako towarzysz Kupidyna lub jako atrybut Afrodyty (czy też Wenus), kojarzy się z płodnością i miłością. Był też symbolem obfitości, nadmiaru, seksualności i pożądania.

Pisarz grecki Filostrat twierdził, że najbardziej odpowiedni na ofiarę Afrodyty był zając, jako że "posiada on swój dar płodności w wielkim stopniu". Pliniusz Starszy zalecał mięso zająca jako lekarstwo na kobiecą niepłodność i twierdził,

że jego zjedzenie na dziewięć dni podnosi atrakcyjność i libido.

Greccy mężczyźni ofiarowywali chłopcom różnorakie prezenty. Były to często zające i koguty. Zwierzęta te miały symbolizować męskie cnoty: zając - polowania, a kogut - męskiej potencji.

Jak widzimy, w wielu starożytnych tradycjach europejskich, zając był zwierzęciem świętym powiązanim z bóstwami księżyca oraz polowania. Gdziekolwiek zabijanie i zjadanie zająca było tematem tabu. Na przykład w Kerry w Irlandii, mówiło się, że jedzenie zająca było jak „zjedzenie swojej babci”. Zakaz ten uchylano podczas celtyckiego święta Beltane⁷, kiedy to urządzano rytualne polowania na te zwierzęta. Anglosasi urządzali podobne polowania podczas wspomnianego już święta Ostara (równonocy wiosennej), czyli protoplasty dzisiejszej Easter - Wielkiej Nocy.

Mity Egiptu

Zając był również obecny w Egipcie. W mitologii egipskiej Ozyrys był czasami nazywany Wepuat lub Un-nefer i przedstawiany z głową zająca. Co roku składano z zająca ofiarę Nilowi aby zagwarantować jego (jakkż ważne dla całej egipskiej społeczności) wylewy.

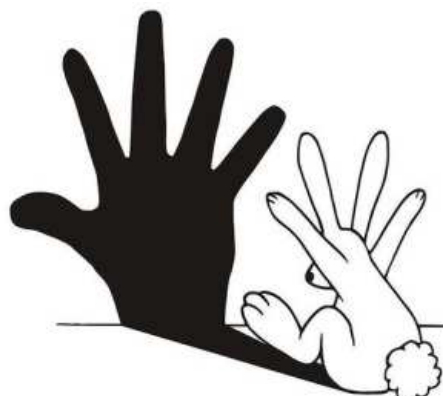

Jedną z pomniejszych egipskich bogiń zwana Unut lub Wenet także przedstawiana była z głową zająca. Istniało miasto noszące imię tej bogini zwane „dystryktem królika / zająca”. Głównym bóstwem tego miasta był Thot⁸ a zająca przedstawiano tam często jako witającego jutrzenkę, a czasem jako posłańca Thota.

Rzymski historyk Pliniusz Starszy twierdził, że w wierzeniach egipskich zając miał cechy męskie i żeńskie. Zająca ukazywano jako księżyc, który gdy wzrastał w siłę miał cechy męskie, gdy słabł – żeńskie.

Na koniec

Zające występują także w mitologiach innych kontynentów. Jest to bardzo obszerny temat i zachęcam do samodzielnych poszukiwań. Przypominamy sobie o tym niesamowicie ciekawym stworzeniu jedynie przy okazji Świąt Wielkiej Nocy, gdy jego wizerunek opanowuje sklepowe wystawy. Przy następnej okazji warto zastanowić się jak wyraźny ślad zostawił zając w naszej europejskiej (i nie tylko!) historii. Na zakończenie jeszcze prośba: jeśli kiedykolwiek podczas spacerów znajdziecie małego zajączka lub zajączki, proszę pod żadnym pozorem ich nie dotykać (małe zające nie mają zapachu – to ich broń przed drapieżnikami) i zostawić w spokoju – matka odnajduje je raz na dobę i karmi. Zające już tak mają. Dotknięcie zająca spowoduje, że matka odrzuci malucha i ten niechybnie zginie! No chyba, że jest już za późno – wtedy należy niezwłocznie poprosić o pomoc lekarza weterynarii.

TB

⁷Święto celtyckie rozpoczynające lato, odbywające się nocą z 30 kwietnia na 1 maja, podczas którego gaszono stare ogniska i rozpalano nowe.

⁸Egipski bóg Księżyca, patron mądrości, mąż bogini Maat. Uważano go za wynalazcę hieroglifów, kalendarza, a także arytmetyki, geometrii, muzyki, liczby i rysunków. W zaświatach Thot skazywał tych, którzy krzywdzili zwierzęta, był także sekretarzem Ozyrysa podczas sądenia zmarłych (ważenia serc).